

Polisen

PM

1 (23)

Diariern (åberopas) A170.679/2025

Infoklass Öppen

Datum 2025-03-14

Saknr 489

Polismyndigheten
LPO Södertälje och Analyscenter,
Polisregion Stockholm

Uppföljning av säkerhetszonen i Södertälje, juli 2024

Sammanfattning

I detta dokument sammanfattas de erfarenheter och lärdomar som kan dras av genomförandet av säkerhetszonen i Västra Blombacka och delar av Geneta, Södertälje i juli 2024. Resultaten bygger på intervjuer med personalen som arbetade i zonen och analyser av verksamhetsstatistik.

Uppfattningen bland personalen, särskilt den lokala resursen, var att den nya lagstiftningen inte skulle innebära några större förändringar avseende möjligheten att genomföra preventiva kontroller. Det kommunikativa budskapet och den tillskjutna resursen ansågs istället vara det som främst särskilde arbetet i säkerhetszonen från vanlig linjeverksamhet.

Den polisiära närvaron, mätt som antal upprättade händelserapporter, visar på en markant ökning under tiden som zonen var upprättad. Snarlika toppar kan dock också noteras i andra områden efter liknande ingångshändelser, förutsatt att lokalpolisområdet haft tillgång till NFO-resurs. Totalt genomfördes 204 kroppsvisitationer och 26 husrannsakingar i fordon. Jämförande statistik saknas, men sannolikt är det betydligt fler än normalt. Däremot tycks valet av vem som blir föremål för en visitation ha följt tidigare mönster. Endast 1,5 procent av visitationerna avsåg kvinnor och en stor del av visitationerna skedde på personer som visiterats upprepade gånger.

Säkerhetszonen hade ingen märkbar effekt på den anmälda brottsligheten, vilket troligtvis delvis beror på att en ökad polisiär närvaro leder till att fler brott kommer till polisens kännedom. I förhållande till mängden eftersökningar var dock antalet vapen- och narkotikabeslag lågt, vilket tolkas som att signalvärdet med zonen haft avsedd effekt. Även det primära syftet, att motverka sprängningar och skjutningar, får anses uppfyllt då inga sådana ägde rum i området under de två veckor som säkerhetszonen var i kraft. Flera skjutningar skedde dock på andra håll i Södertälje, och en sprängning ägde rum i området ett par dagar efter att säkerhetszonen upphört. Sammantaget väcker händelseutvecklingen frågan om huruvida säkerhetszoner är en ändamålsenlig metod i ett läge som kräver en uthållig och dynamisk resurs. Om risken för kommande våldsytringar tydligt kan avgränsas till ett område kan dock en säkerhetszon vara ett användbart komplement i arbetet mot det grova våldet i kriminell miljö.

Erfarenheterna från Södertälje tyder på att upprättandet av en säkerhetszon, tvärt emot många farhågor, uppskattades av de boende och näringsidkare i området. I slutet av rapporten listas ett antal framgångsfaktorer och utvecklingsområden att ha i åtanke vid ett eventuellt införande. Särskilt vikt bör läggas vid den externa kommunikationen.

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund	4
Syfte och frågeställningar.....	5
Uppfattningar om säkerhetszonen som metod och arbetsplats	6
Betydelsen av den nya lagstiftningen på det praktiska polisarbetet	6
Arbetet i zonen	6
Operativa målsättningar	9
Upprätthålla en hög och synlig polisiär närvaro	9
Söka efter skjutvapen och andra farliga föremål.....	12
Informations- och underrättelseinhämtning	15
Effekter på brottsligheten.....	17
Den polisanmälda brottsligheten	17
Sprängningar och skjutningar.....	19
Slutsatser	20
Lärdomar av det praktiska genomförandet.....	23

Inledning

Enligt 22 b § polislagen får Polismyndigheten införa en säkerhetszon i ett avgränsat område om det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området. I zonen har polisen utökade befogenheter att på allmän plats utföra kroppsvisitationer och genomsöka fordon utan konkret misstanke om brott. Syftet är att skjutningar och sprängningar vid konflikter inom den kriminella miljön ska kunna motverkas mer effektivt.

I skrivande stund (december 2024) har tre beslut om säkerhetszoner fattats, i lokalpolisområde Norrköping, Södertälje och Eskilstuna. I samband med inrättandet av säkerhetszonen i Södertälje beslutades att arbetet skulle följas upp för att bygga upp en erfarenhetsbank kring den nya metoden. I detta PM redovisas resultaten av de intervjuer, sammanställningar av statistik och analyser som genomförts av lokalpolisområde Södertälje och Analyscenter vid polisregion Stockholms kansli.

Bakgrund

Sedan ett par år pågår en våldsamt konflikt mellan två kriminella grupperingar, Nätverk Södertälje och Nätverk Telge (i media ofta benämnda Ronnarespektive Saltskogfalangen). Sammanlagt kan tio mord och ett stort antal mordförsök kopplas till konflikten. När konflikten var som mest intensiv, under hösten 2022, skedde fem skjutningar med sammanlagt tre döda och tre skadade under loppet av två veckor. Under 2023 och första halvan av 2024 var det jämförelsevis lugnare, vilket bland annat sammanföll med att flera tongivande nätverksaktörer varit frihetsberövade.

Tidigt på morgonen den 2 juli 2024 hittades en man skjuten till döds i en lägenhet på Humlestigen i Västra Blombacka. Målsäganden var känd av polisen sedan tidigare, och kopplas till Nätverk Telge. Efter värdering i lokalt driftcenter, LPO Södertälje, gjordes bedömningen att det förelåg en påtaglig risk att våldet skulle komma att eskalera igen. I Västra Blombacka och delar av Geneta bedömdes risken särskilt hög för nya våldshandlingar kopplat till individer som bor och vistas i området. Mot den bakgrunden fattades beslut att införa en säkerhetszon i området (se Bild 1). Zonen var i kraft under perioden lördag 6 juli till fredag 19 juli.

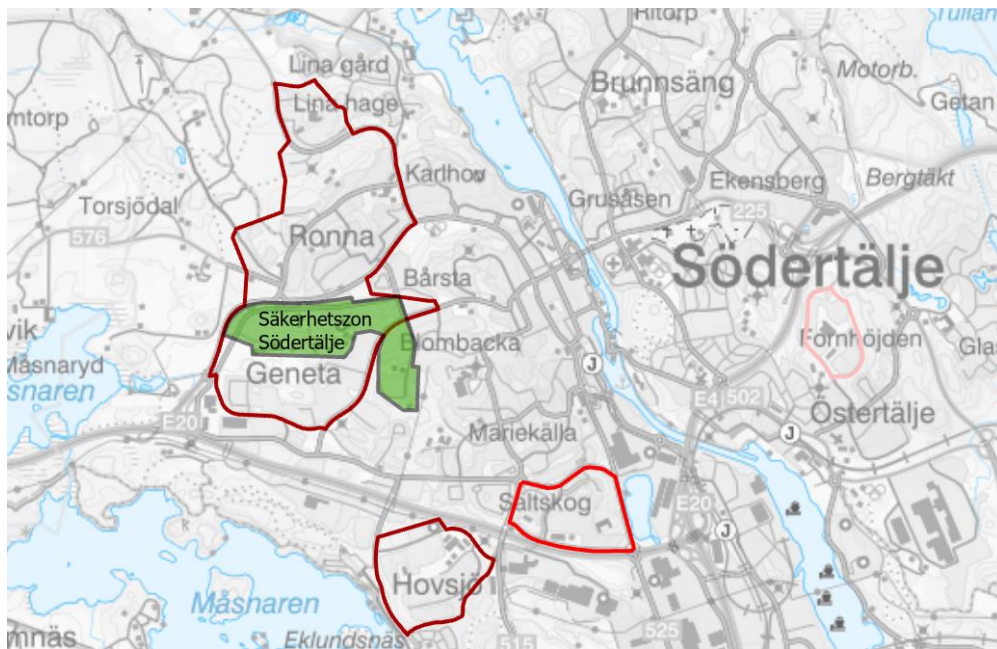

Bild 1: Kartgränser för säkerhetszonen samt utsatta områden i Södertälje

Syfte och frågeställningar

Det främsta syftet med uppföljningen är att skapa ett kunskapsunderlag som kan vara till stöd när ett införande av en säkerhetszon i en annan del av polisregionen övervägs, samt att underlätta med det praktiska vid ett eventuellt genomförande. De centrala frågeställningar som uppföljningen har fokuserat på är som följer:

- Vilken uppfattning har personalen i yttre tjänst om säkerhetszoner som metod och arbetsplats?
- Har de operativa målsättningarna enligt insatsplanen infriats?
- Hur har den polisanmälda brottsligheten påverkats av säkerhetszonen?
- Har det primära syftet med zonen uppnåtts, det vill säga att förebygga skjutningar och sprängningar i området?
- Vilka lärdomar kan dras av det praktiska genomförandet?

En viktig aspekt som inte har undersökts systematiskt i uppföljningen är huruvida säkerhetszonen har bidragit till en ökad trygghetskänsla hos de boende i området. Den återkoppling som polisen fått från allmänheten i säkerhetszonen har dock varit positiv. Yttre personal har haft en nära dialog med de boende och många välkomnar säkerhetszonen då de anser att det ger en ökad trygghet i området.

Uppfattningar om säkerhetszonen som metod och arbetsplats

Betydelsen av den nya lagstiftningen på det praktiska polisarbetet

Det rådde delade meningar om i vilken mån den nya lagstiftningen skulle ha någon praktisk betydelse för polisens arbete i området. Den dominerande uppfattningen bland den lokala resursen var att polisen redan har goda möjligheter att kroppsvisitera personer och genomsöka fordon med stöd i befintlig lagstiftning (19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen).

Man bygger upp misstankar på samma sätt oavsett om det är säkerhetszon eller inte, man kontrollerar också vanligen samma individer som man alltid kontrollerar.

Andra lyfte fram att säkerhetszonen ger bättre förutsättningar att gå på lite mer offensivt, framförallt när det gäller tjejer och ungdomar. Yngre personal, och i viss mån resurs från andra delar av landet, som inte är lika vana att jobba offensivt (tvångsmedelssökande), ansåg att det var skönt att ha lagstödet att luta sig mot om det skulle bli diskussion, man hade ”ryggen fri”.

En baksida som lyftes fram med säkerhetszoner som metod var dess potentiellt stigmatiserande effekt. ”Det säger något om området att man inför en säkerhetszon”. Det fanns också en farhåga att medborgare skulle se på säkerhetszonen som en kortsiktig lösning och lämnas med känsla av ”vad händer sen” efter insatsen avslutats. Samtidigt är det just signalvärdet som många anser är den främsta fördelen och det som särskiljer säkerhetszonen från det vanliga arbetet i linjen.

Upplever den nya metoden som mer politisk laddad – att det är medialt uppmärksammat och att man ger ett tydligt budskap från polisens sida att man visar handlingskraft, snarare än att den skulle ge några direkta effekter.

Arbetet i zonen

Genom att kommunicera ut att polisen kommer ha en stor närvaro i området, och genomföra mer kontroller än vanligt, är förhoppningen att de kriminella avskräcks från att vistas i området och allmänheten kan känna sig säkrare. Men, som biträdande LPO-chef Kristoffer Olofsson beskriver i erfarenhetsberättelsen, innebär sändandet av det här budskapet ett stort åtagande gentemot lokalsamhället. Ett åtagande som kräver resurs och hög polisiär närvaro för att inte riskera att påverka polisens förtroende negativt.

Just resurstillskottet är också något som flera framhåller som särskilt positivt med upprättandet av säkerhetszonen. Mer resurs gav möjlighet att lägga mer

fokus på brottsförebyggande och relationsskapande, vilket på sikt kan höja medborgarnas förtroende för polisen.

Fotpatrullerade mer än vanligt. Upplevde det som en framgångsfaktor, att ställa bilarna och fotpatrullera i området.

Att prata med folk och bygga relationer var stora behållningen.

Personalen jobbade också mycket med dörrknackning i relationsskapande syfte, vilket renderade en del tips samt gav en bra lägesbild.

Medborgare som vanligtvis inte skulle prata med oss kom fram och pratade och gav tips. Tips om individer som skapar otrygghet och vart de brukar uppehålla sig. Tips på platser där narkotika misstänkts gömmas.

Å andra sidan har många i Södertälje erfarenhet av att arbeta med extra resurs i ett riktat arbete mot den grova kriminaliteten.

Arbetet i säkerhetszonen liknar det vi gör vi vardagen, dvs. vanligt linjearbete i ett högriskområde /utsatt område. Många åtgärder som genomförs är ju vanliga BF åtgärder. Inte så mkt som skiljer. Liknar mycket det som görs inom ramen för Pascal

En bit in i perioden började dock arbetet i zonen att kännas lite monotont, även om vissa beskriver att man blev bättre på att upptäcka avvikelser när man snurrat länge i samma område.

Blev lite tjatigt i längden. Ganska enformigt att traggla på ”gå gata upp och gata ner” i samma område i 10 dagar. Inte så inspirerade. Detta kan vara ett arbetsmiljöproblem. Man lämnar sin familj i 10 dagar då vill man att det ska vara motiverat och kännas inspirerande.

Den lokala resursen upplevde att kända nätverksindivider vistades allt mindre i området samtidigt som ”det började bubbla” i andra områden. I det läget ansågs det angeläget att hitta en balans mellan att ”hålla zonen” och att resurs kan flyttas runt utifrån lägesbilden.

Initialt lämnade inte resursen säkerhetszonen, då kändes det ganska begränsande och onödigt att snurra 6–8 patruller i området när det var helt dött, men efterhand blev resursen mer dynamisk, vilket upplevdes som positivt och ett måste. Tex när det blev hetare i Hovsjö.

Slutligen uppgav flera att det administrativa arbetet med återrapportering i olika forum upplevdes som tungrott. I viss mån kan det tillskrivas att PGU fortfarande är nytt och inte fullt ut implementerat.

Mycket administrativt arbete, återkoppling på flera sätt, tex chatt, HR i mobilen (PGU,) vanlig avrapportering, sammanställning efter passen. Tar lite extra tid men inget man kommer ifrån. HR i mobilen görs inte i vanliga fall så det var utöver. Nu även i chatt. Använde tre olika chattar, där info från en chatt skulle föras över till en annan efter passets slut. Hade varit bättre med en chatt. Antingen att man bara använder chatt som återkoppling eller att alla kontroller ligger på ett HR. Det blev en uppsjö av chattar som skulle användas.

Operativa målsättningar

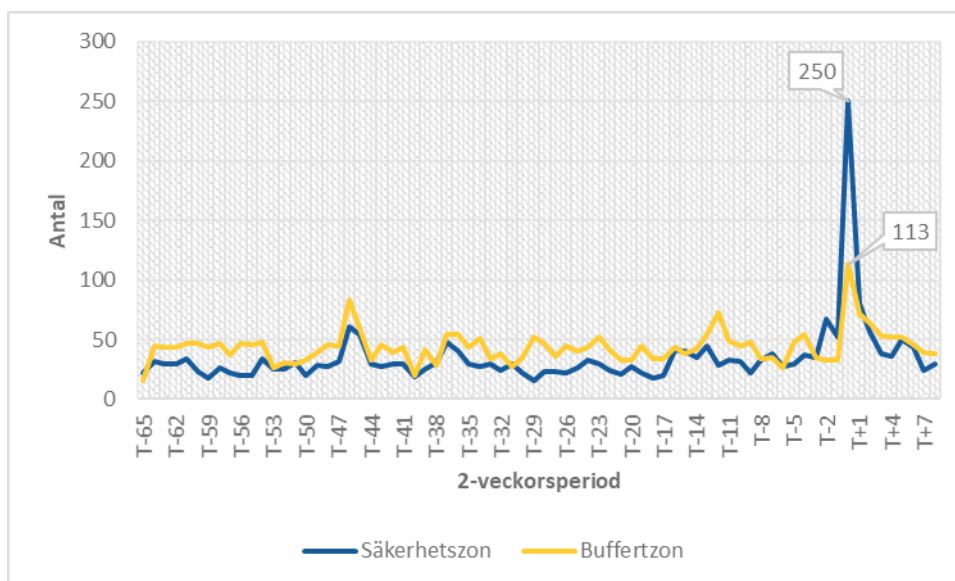
Enligt insatsplanen var målsättningen med säkerhetszonen att förebygga och förhindra en eskalering av våldet i området genom att:

1. Upprätthålla en hög & synlig polisiär närvaro i området för förebyggande och trygghetsskapande arbete
2. Söka efter skjutvapen, sprängämnen och andra farliga föremål
3. Informations- och underrättelseinhämtning i området för uppdaterad lägesbild

I det följande redovisas i vilken utsträckning de operativa målsättningarna har infriats.

Upprätthålla en hög och synlig polisiär närvaro

Säkerhetszonen har varit bemannad med både lokal resurs och med tilldelad NFO-resurs. Den extra resursen har sannolikt inneburit att den polisiära närvaron har varit högre än normalt i området. Det är dock svårt att utifrån bemanningslistor avgöra vad som är normalt i sammanhanget, då det normalt sett inte framgår i vilken utsträckning polisen varit närvarande på olika platser inom lokalpolisområdet. För att besvara den frågan kan man istället analysera antalet upprättade händelserapporter (HR), med tillhörande platskoordinater. I Figur 1 redovisas antal upprättade HR under 2-veckorsperioder med start 2020-01-08, 65 perioder innan zonen upprättades, till och med sju perioder efter zonen avslut. Under de två veckor som säkerhetszonen var i kraft (T+0) upprättades 250 händelserapporter i området vilket är betydligt mer än normalt, med ett medianvärde på 29.¹

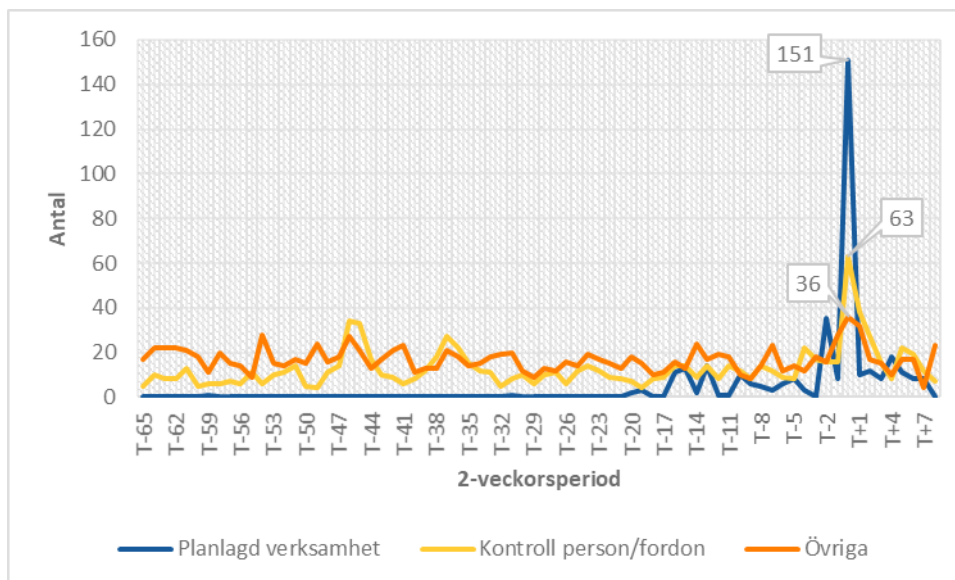

Figur 1: Antalet upprättade händelserapporter per tvåveckorsperiod.

¹ Vissa händelsekoder har exkluderats såsom återkallade-, dubblett-, utbildning-, och test-HR.

För att studera eventuella förflyttningseffekter har även aktiviteten i en buffertzona, bestående av en 500 meter bred ring runt säkerhetszonen, analyserats. Även i buffertzonen syns en uppgång under perioden för säkerhetszonens införande. Här skrevs 113 händelserapporter under perioden, vilket är lite mer än dubbelt så mycket som normalfallet. Att en förhöjd polisaktivitet kan noteras även runt om säkerhetszonen ligger i linje med den lagda inriktningen, att ha en dynamisk resurs som kan bemöta eventuella förflyttningseffekter.

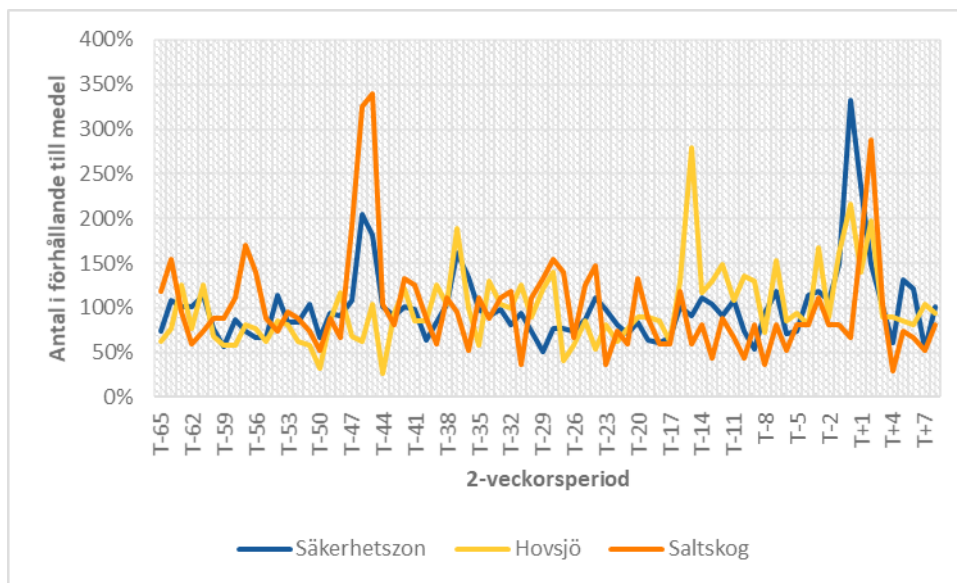
En närmare titt på vilken typ av händelserapport som upprättats pekar dock på att en stor del av ökningen sannolikt beror på införandet av PGU, vilket medfört att planlagd verksamhet i högre utsträckning registreras genom HR i mobilen.

Figur 2: Antalet upprättade händelserapporter i säkerhetszonen per initial händelsekod och tvåveckorsperiod.

Under perioden för säkerhetszonen upprättades 151 händelserapporter med den initiala händelsekoden *planlagd verksamhet*, 63 med *kontroll person/fordon* och övriga koder stod för 36 HR. Planlagd verksamhet utgjorde med andra ord 60 procent av samtliga HR under säkerhetszonen. Som jämförelse kan nämnas att under 2022–23 utgjorde *planlagd verksamhet* mindre än 1 procent av samtliga upprättade HR i LPO Södertälje. Eftersom den här typen av händelserapporter riskerar att förvränga resultatet när perioder före och efter PGU jämförs har de exkluderats från vidare analyser. Det är dock osäkert i vilken grad registreringen av *planlagd verksamhet* påverkar benägenheten, och möjligheten, att upprätta andra egeninitierade HR som till exempel *kontroll person/fordon*. Det finns alltså en viss risk att exkluderingen leder till att omfattningen av den polisiära aktiviteten i säkerhetszonen underskattas.

Utvecklingen av antalet upprättade händelserapporter (exklusive *planlagd verksamhet*) i säkerhetszonen har jämförts med motsvarande utveckling i Hovsjö och Saltskog. Dessa är passande jämförelseområden eftersom både Hovsjö och Saltskog är utsatta områden i ungefär samma storlek som säkerhetszonen, och även här har flera mord och mordförsök med koppling till aktuell konflikt ägt rum. I Figur 3 redovisas hur antalet HR (exklusive planlagd verksamhet) i de tre områden har varierat i förhållande till medelvärdet för området.

Figur 3: Antal upprättade händelserapporter (exklusive planlagd verksamhet) i förhållande till det genomsnittliga antalet per tvåveckorsperiod och område.

Som framgår av figuren ovan är den relativa ökning av upprättade händelserapporter som noterades i säkerhetszonen inte unik i sammanhanget. Liknande toppar noteras i Saltskog under två perioder i oktober 2022, då det skedde mord och mordförsök inom ramen för aktuell konflikt i området. I december 2023 skottsbadades tre personer i Hovsjö i en skjutning med koppling till konflikten, vilket också följdes av en förhöjd polisiär närvaro och aktivitet. Det kan nämnas att i absoluta tal är antalet HR fler i säkerhetszonen jämfört med övriga områden. I genomsnitt upprättas 30 HR per 2-veckorsperiod i säkerhetszonen. Motsvarande siffra är 22 för Hovsjö och 14 för Saltskog.

Under de två veckor som säkerhetszonen var i kraft upprättas också betydligt fler händelserapporter än vanligt i Hovsjö. Under arbetet med säkerhetszonen inkom underrättelser till polisen som pekade på Hovsjö som en möjlig konfliktyta, vilket föranledde att en del av resursen skickades dit.

Gemensamt för de perioder med särskilt hög polisaktivitet är, förutom att de kan kopplas till våldsyttningar i konflikten mellan Nätverk Södertälje och

Nätverk Telge, att de möjliggjorts genom tillgång till NFO-resurs. Vid tillfällen med eskalerad våldssituation, men utan tilldelad NFO-resurs, syns inte samma ökning av upprättade händelserapporter. Som exempel kan en döds-skjutning inom säkerhetszonen 10 juni 2022 nämnas, då antalet HR ökade med endast 14 procent.

Oavsett på vilket sätt den polisiära närvaron mäts är det tydligt att den varit betydligt högre än normalt i området under tiden säkerhetszonen var upprättad. Det operativa målet i det avseendet är därmed uppnått.

Söka efter skjutvapen och andra farliga föremål

För att arbeta mot den lagda inriktningen har patrullerna arbetat med ett antal olika åtgärder, bland annat:

- Kroppsvisitationer (22 a § polislagen)
- Husrannsakan i transportmedel (22 a § polislagen)
- Trafikkontroller
- Trapphussök, med eller utan hund (20 b § polislagen)
- Hundsök i terräng

En central del i arbetet i säkerhetszoner är naturligtvis de utökade befogenheterna att genomföra förebyggande kontroller genom kroppsvisitationer och husrannsakan i fordon enligt 22 a § polislagen. Totalt genomfördes 230 sådana kontroller under tiden som säkerhetszonen var upprättad, fördelat på 204 kroppsvisitationer och 26 husrannsakingar i fordon. Det går inte att säga om det är fler än normalt, då det inte finns någon statistik över tvångsmedel enligt polislagen. En jämförelse som kan göras kommer ifrån en studie² där forskare från Malmö universitet följde en riktad insats där polisen satte in en stor uniformerad resurs i områden där risken för gängkonflikter bedömdes som hög. Inom ramen för insatsen, som varade i sju månader, gjordes sammanlagt 1 523 kroppsvisitationer och 410 fordonskontroller. Det motsvarar 138 kontroller per 14 dagar, vilket alltså är 60 procent av antalet i säkerhetszonen. I sammanhanget ska sägas att insatsen i Malmö inte hade samma tydliga inriktning på stopp och kontroll.

En annan jämförelsepunkt är antalet kontroller i de andra säkerhetszonerna. I Norrköping genomfördes totalt 424 kontroller, uppdelat på 380 kroppsvisitationer och 44 husrannsakan i fordon.³ I Eskilstuna genomfördes sammanlagt

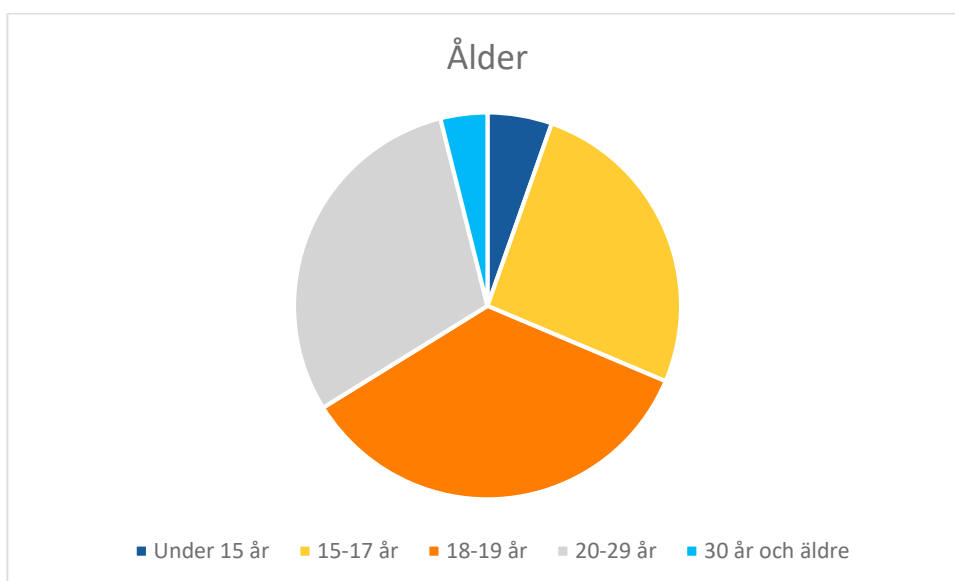
² Gerell, M., & Ellberg, C. (2021). *Riktade insatser mot brott och kriminella nätverk i Malmös bostadsområden*. Malmö universitet.

³ Polismyndigheten 2024 Utvärdering säkerhetszon, Norrköping. Hageby - juni 2024 (AA656.790/2024).

178 kontroller (information saknas om fördelning).⁴ Dessa säkerhetszoner var dock betydligt större än den i Södertälje. Antalet kontroller är också beroende på hur stor polisresurs som är tillgänglig och hur genomströmningen av personer att kontrollera ser ut. Hur det skiljer sig åt mellan de olika säkerhetszonerna ligger utom ramen för den här uppföljningen.

Förutom antalet kontroller är det också av vikt *vem* som blir föremål för en kontroll. I propositionen⁵ anges att det ibland är osäkert om befogenheterna till kroppsvisitation och husrannsakan enligt gällande lagstiftning får användas. Ett uttalat syfte med säkerhetszoner är att, under vissa omständigheter, utöka möjligheterna att kroppsvisitera personer eller genomsöka fordon utan tydlig koppling till en kriminell gruppering. Behovet motiveras med att kriminella ofta rekryterar barn och unga för att förvara och transportera vapen, samt att personer från andra delar av landet ofta anlitas för att utföra skjutningar och sprängningar.

Mot den bakgrunden kan det vara av intresse att studera vilka som blivit föremål för en kroppsvisitation. I Figur 4 anges hur visitationerna fördelat sig utifrån ålder.

Figur 4: Andel av kroppsvisitationerna per åldersgrupp.

En knapp tredjedel av visitationerna avsåg ett barn under 18 år, och omkring 5 procent rörde ett barn under 15 år. I det avseendet överensstämmer

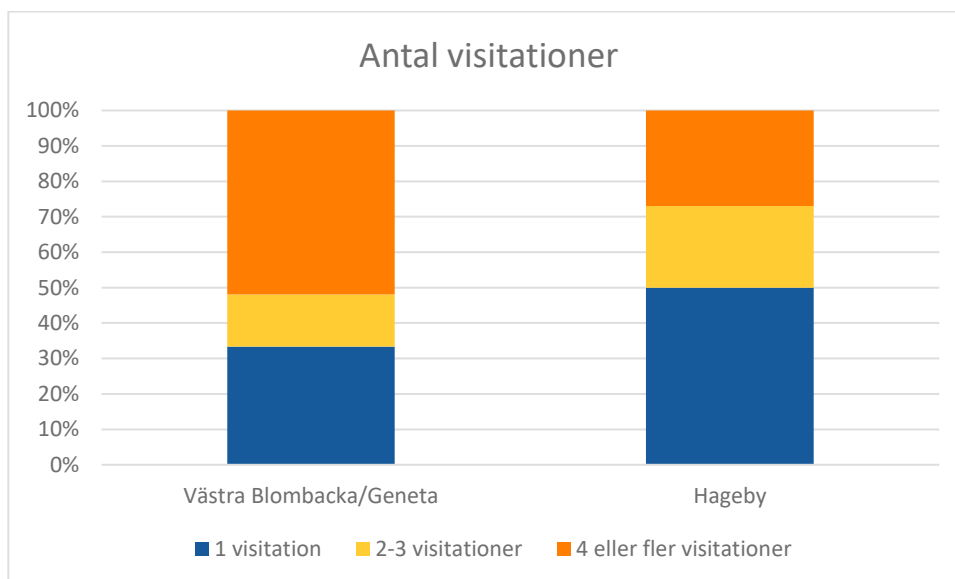
⁴ <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/ost/2024/september/sakerhetszoner-i-eskilstuna-har-upp-hort---sa-har-arbetet-gatt/> [Hämtad 2024-12-16].

⁵ Säkerhetszoner, prop. 2023/24:84.

åldersfördelningen väl med säkerhetszonen i Hageby, Norrköping.⁶ Personer 30 år och äldre blev visiterade i mindre utsträckning, omkring 4 procent (10 procent i Hageby). I vilken utsträckning åldersfördelningen avviker från hur kroppsvisitationer normalt fördelar sig går inte att säga, då det saknas statistik. Fördelning får dock antas väl avspegla åldersprofilen på de som misstänks för våldsbrott i den här miljön.

I intervjuerna lyfts också fram att den nya lagstiftningen gör det lättare att också visitera kvinnor som rör sig i de här miljöerna. Av resultatet att döma tycks den möjligheten inte ha utnyttjats; av 204 kroppsvisitationer gjordes endast 3 stycken på en kvinna (1,5 %). I Hageby genomfördes 10 visitationer på kvinnor, vilket motsvarade 2,5 procent.⁷

För att undersöka hur brett poliserna har valt ut vilka personer som blir föremål för en kroppsvisitation kan man också titta på hur vanligt det är att någon blivit visiterad fler än en gång. Detta framgår av Figur 5.

Figur 5: Andel av kroppsvisitationerna per antal gånger personen blivit visiterad.

I detta avseende syns en tydlig skillnad mot arbetet i säkerhetszonen i Hageby. Där gjordes 27 procent av samtliga visitationer på en person som blivit visiterad 4 eller fler gånger, medan andelen var nästan dubbelt så stor i Södertälje -52 procent. En närmare analys visar att 17 personer stod tillsammans för hälften av alla genomförda kroppsvisitationer. I intervjuerna framkommer ett tydligt fokus på kända nätverksindivider, vilket kan ha påverkat resultatet:

⁶ Polismyndigheten 2024 Utvärdering säkerhetszon, Norrköping. Hageby - juni 2024 (AA656.790/2024).

⁷ Ibid, s. 59

Att ha charts kan också vara till en nackdel, då blir man mer styrd och kanske inte har ett lika öppet sinne där det gäller vem man ska kontrollera – risk att man låser sig vid dessa individer.

Samtidigt kan förutsättningarna att kontrollera många olika personer ha skiljt sig åt mellan de två säkerhetszonerna. I Hageby finns till exempel en välbesökt galleria vilket skapar ett större genomflöde av människor som kanske inte förekommer i samma utsträckning i Västra Blombacka och Geneta.

Totalt upprättades tre brott mot vapenlagen under tiden som säkerhetszonen var upprättad. Ett grovt vapenbrott registrerades efter att ett par ungdomar blivit visiterade enligt 22 a § polislagen. Själva visitationen blev en bom, men när skogsområdet som ungdomarna kom ifrån genomsöktes påträffas en pistol som initialt bedömdes som skarp. Därav rubricerades brottet som grovt vapenbrott, men vid närmare inspektion visade det sig handla om en attrapp. Ett annat registrerat grovt vapenbrott härrör sig från en husrannsakan i samband med en förundersökning om brott i nära relation. Närmare information saknas om ärendet, förutom att misstanken lades ned vilket talar för att det antingen inte rörde sig om ett skarpt vapen, eller att det var licensierat. Det tredje vapenbrottet kan kopplas till ett beslag av ammunition som gjordes efter ett trapphussök enligt 20 b § polislagen.

Till det kan läggas att ett helautomatiskt hagelvapen, tillsammans med en fjäderbatong och större mängder cannabis och kokain beslagtogs efter att en bil genomsökts strax utanför zonen. Bilen hade flera p-böter och var skriven på en nätverksindivid, vilket föranledde en husrannsakan med stöd i 20 a § polislagen.

Sammanfattningsvis kan sägas att arbetet i zonen låg i linje med den lagda inriktningen på att söka efter vapen och farliga föremål. Att förhållandevis få vapen faktiskt hittades beror inte på att man inte letade, utan troligen på det signalerade budskapet om utökade polisiära kontroller.

Informations- och underrättelseinhämtning

Den tredje operativa målsättningen med säkerhetszonen var att förbättra lägesbilden. Patruller har arbetat i säkerhetszonen i nära dialog med boende i området. Fotpatrullerande och dörrknackning är exempel på åtgärder som syftar till att öka informationsflödet till polisen. Återkopplingen från patrullerna är att dessa åtgärder varit framgångsrika och att de har renderat i tips som har kunnat följas upp. Patruller har fått en bättre kännedom om vilka individer som anses skapa otrygghet i området och vilka platser som upplevs som otrygga. Sammanlagt skrevs 34 ITU:er under perioden, det är svårt att

veta exakt hur många ITU:er som skrivs i normalfallet, men UND bedömer att de är ungefär 3 gånger fler än normalt.

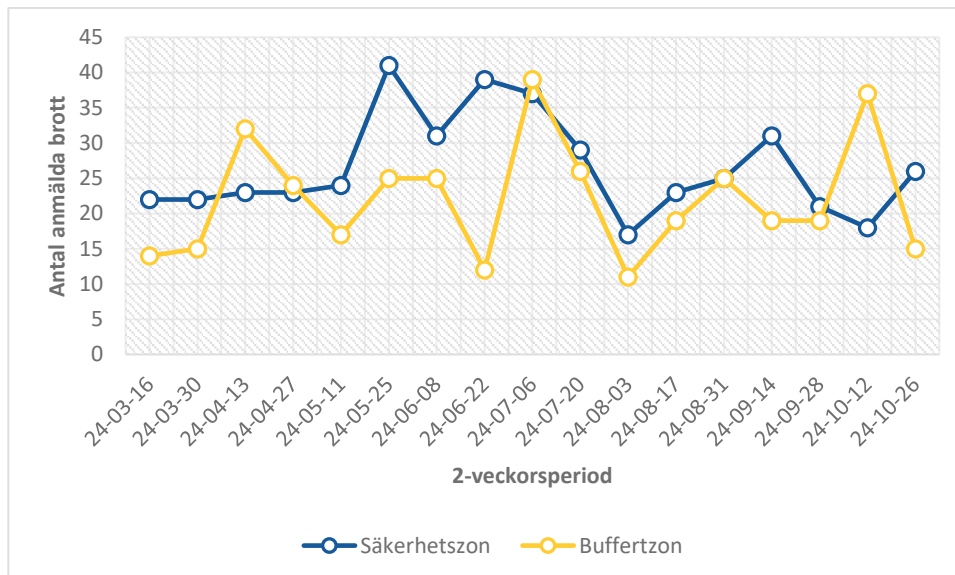
Målsättningen att bedriva informations- och underrättelseinhämtning i området för uppdaterad lägesbild får därmed sägas ha infriats. På sikt ger detta polisen bättre underlag för att göra vidare kartläggningar och analyser över konflikter i den kriminella miljön. Framförallt har polisen fått en tydligare bild av Geneta och vilka grupperingar som dominerar där.

Effekter på brottsligheten

Det primära syftet med säkerhetszoner är att förhindra skjutningar och sprängningar i området. I det avseendet har målsättningen uppnåtts, vilket diskuteras vidare nedan. Men det är också av intresse att undersöka hur inrättandet av en säkerhetszon, och kanske framförallt den påtagliga ökningen av den polisiära närvaron som det har inneburit, har påverkat antalet anmälda brott.

Den polisanmälda brottsligheten

I Figur 6 visas antal anmälda brott per 2-veckorsperiod före och efter inrättandet av säkerhetszonen den 6 juli 2024.

Figur 6: Antal anmälda brott i säkerhetszonen och buffertzonen, per 2-veckorsperiod.

Strax före och under säkerhetszonen är antalet anmälda brott högre än normalt. I genomsnitt anmäls 25,7 brott per 2-veckorsperiod under 2022–2024. Under säkerhetszonen anmäldes 37 brott, trots en markant ökning av polisiär närvaro. Vid en första anblick kan det tolkas som ett misslyckande, men en rimligare tolkning är nog att resultatet belyser hur trubbigt anmälda brott är som mått på brottsförebyggande och trygghetsskapande polisiära insatser. Framförallt beror det på att en ökad polisiär närvaro leder till att fler brott än normalt upptäcks, och därmed kommer med i statistiken. Sätter man antalet anmälda brott i relation till antalet HR rörande kontroll person/fordon blir kvoten 0,6 under säkerhetszonen, medan det i genomsnitt 2022–2024 går 2,6 anmälda brott per varje sådant HR.

Den faktiska brottsligheten kan således ha varit oförändrad, eller ha minskat, trots att anmälningarna gått upp om det så kallade mörkertalet (den oupp-täckta brottsligheten) har minskat. Studerar man vilka brott som anmäls

under säkerhetszonen finns det indikationer på att så är fallet. Till exempel anmäldes fler narkotikabrott än normalt, vilket ofta brukar vara fallet när polisen riktar resurser mot ett område. Av 37 anmälda brott under perioden utgjorde 10 narkotikabrott. Narkotika påträffades både vid kroppsvisitationer enligt 22 a § polislagen och vid hundsök i terräng.

Kroppsvisitationerna ledde också till att andra brott uppdagades. När en känd nätverksindivid kontrollerades påträffades 20 000 kr i kontanter som personen inte kunde förklara var de kom ifrån, varför pengarna beslagtogs och en anmälan om penningtvätt upprättades. Sammantaget stod brott som mycket möjligt inte hade upptäckts utan polisens närvaro (narkotika, trafik, penningtvätt, vapen, överträdelse av vistelseförbud och brott mot 17 kap. BrB) för 20 av 37 brott i zonen. Men även andra brottstyper som till exempel ofredande och skadegörelse kan tänkas upptäckas i högre utsträckning med större polisiär närvaro.

Sedan finns det brott som är svårare att förebygga med patrullering på allmän plats, till exempel brott som sker på internet eller inom hemmets fyra väggar. Ett enskilt BIN-ärende i zonen står för 5 av 37 brott under perioden, och 4 av 5 våldsbrott. Polisens närvaro och kontaktskapandet arbetssätt kan också bidra till att öka anmälningsbenägenheten i brott med höga mörkertal, till exempel relationsvåldet.

Slutligen finns det vissa praktiska begränsningar kring hur tät den ”blåa mattan” kan vara – polisen kan inte vara överallt hela tiden. Zonen bemannades mellan 14 och 03, med syfte att förhindra och förebygga grova våldsbrott som företrädesvis sker på dessa tidpunkter. Brott som sker sent på natten/tidigt på morgonen berörs med andra ord inte på samma sätt av säkerhetszonen. Hit räknas den uppmärksammade mordbranden mot en livsmedelsbutik, där bevakningsföretaget fick ett larm om inbrott strax efter 03 på natten, liksom ett par tillgreppsbrott.

Ett sätt hade varit att exkludera alla brott som definieras som ingripandebrott, brott som ägt rum under tiden som zonen inte var bemannad, samt sådana som utifrån brottskoden inte har skett på allmän plats. Då infinner sig istället en annat vanligt problem vid utvärdering av platsbaserade brottsförebyggande insatser; urvalet blir väldigt litet. Om det på en avgränsad plats under en viss tidsrymd sker i genomsnitt 2–3 brott går det inte att dra några slutsatser av att det efter en insats har skett ett brott, eller fem.

Antalet brott har inte heller minskat efter att zonen avslutades. Mellan 20 juli och 9 november anmäldes 190 brott i området. Under samma period året innan anmäldes 192 brott (en minskning på 1 procent). I lokalpolisområdet som

helhet minskade antalet brott med 6 procent under samma period. Återigen finns det skäl att nämna att anmälda brott inte alltid är ett bra mått på problembilden i ett område. Om det relationsskapande arbetet i säkerhetszonen haft en positiv effekt på viljan att rapportera brott och ordningsstörningar till polisen kan detta maskera en nedgång i den faktiska brottsligheten.

Sprängningar och skjutningar

Under perioden för säkerhetszonen har det inte skett några ytterligare skjutningar eller sprängningar i området. Men strax efter att zonen avslutats kastas en handgranat in i en livsmedelsbutik och en kvinna skadades svårt. Under tiden som säkerhetszonen skedde också två skjutningar mot bostäder i andra delar av staden (Brunnsäng och Västergård).

Under arbetet med säkerhetszonen kom indikationer på att kommande våldsdåd var att vänta i Hovsjö, varför resurser tilldelades dit. Det fördes också diskussioner om att utvidga zonen dit. Informationen skulle visa sig vara korrekt, fyra dagar efter zonen avslutats avlossas flera skott mot en person i Hovsjö. Senare grips och häktas en 15-årig flicka och en 16-årig pojke för dådet. Flickan ska enligt uppgifter ha varit på rymmen från ett HVB-hem i en annan del av landet.⁸ Ett par veckor senare grips en (annan) 16-årig pojke i Fornhöjden efter att ha skjutit en 17-åring i bröstet. Delar av förloppet fångades på film, där man kan se hur pojken, med uppdragen luva och munskydd, går omkring och pratar i ett videosamtal med anstiftaren i jakt på måltavlan.

⁸ <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/QMrKRJ/uppgifter-flicka-fick-uppdrag-att-skjuta>
[Hämtad 2024-12-16]

Slutsatser

Sammanfattningsvis är vår bedömning att upprättandet av säkerhetszonen var en väl genomförd insats. De operativa målsättningarna om att hålla en hög synlighet, söka efter skjutvapen och andra farliga föremål, samt arbeta med underrättelseinhämtning för en uppdaterad lägesbild har infriats.

De flesta, särskilt bland ordinarie personal, ansåg inte att den nya lagstiftningen skulle innebära några större förändringar rörande möjligheterna att göra brottsförebyggande kontroller. Totalt genomfördes 204 kroppsvisitationer och 26 husrannsakingar i fordon. Statistik saknas, men det torde vara betydligt fler än normalt. Däremot tycks valet av vem som blir föremål för en visitation ha följt tidigare mönster. Endast 1,5 procent av visitationerna avsåg kvinnor, och en stor del av visitationerna skedde på personer som visiterats upprepade gånger. Utifrån utfallet finns det inget som tyder på att någon som borde ha blivit kontrollerad flugit under radarn.

Istället pekade många på signalvärdet som den stora nyheten. Och budskapet tycks ha fått effekt. Trots en stor mängd åtgärder för att söka efter vapen och farliga föremål blev utfallet skrämt, liksom antalet narkotikabrott sett till antalet kontroller. Polisen noterade också en tydlig minskning av kända nätverksindivider som rörde sig i området. Sammantaget får detta ses som en framgång.

Med det kommunikativa budskapet följer också ett åtagande som kräver sin resurs. Det möjliggjordes tack vare ett extra uttag och resurs från nationella förstärkningsorganisationen. Den högre bemanningen möjliggjorde att tid kunde avsättas för fotpatrullering, dörrknackning och andra relationsskapande aktiviteter -vilket uppskattades av både allmänhet och personal. Den övergripande bilden är att både boende och näringsidkare uppskattade den höga polisiära närvaron. Intrycket är således att allmänhetens förtroende för polisen stärktes i samband med insatsen, vilket känns särskilt glädjande med tanke på att det initialt fanns tecken på att säkerhetszonen uppfattades negativt av de boende (vilket troligen delvis har att göra med hur debatten kring "visitationszoner" fördes i media). Samtidigt är det viktigt att påpeka att detta inte är någon enkätundersökning, utan bygger på intrycket som personalen fått utifrån invånarnas återkoppling. Det kan finnas skäl för myndigheten att överväga om man på ett mer systematiskt sätt kan följa hur en insats som denna påverkar de boendes trygghetskänsla och förtroende för polisen.

Redan vid zonen avslutande kunde man konstatera att syftet med säkerhetszonen var uppfyllt; inga skjutningar eller sprängningar hade ägt rum i området. Om det varit en direkt effekt av säkerhetszonen är svårt att säga. För att kunna besvara den frågan behövs betydligt fler säkerhetszoner än de tre som

hittills har inrättats. Att avgöra om det är den nya lagstiftningen, kommunikationen om en förhöjd polisär närvaro eller den resursförstärkning som följt i säkerhetszonens spår, som gjort skillnad utgör ytterligare utmaningar.

Till skillnad mot exempelvis preventiva tvångsmedel, där varje avvärjt eller förhindrat våldsdåd kan identifieras och summeras, är det svårare att bedöma hur väl säkerhetszoner som metod motverkar skjutningar och sprängningar. Det tycks ibland råda en missuppfattning om att det är genom de många visitationerna som nya våldsdåd kan avvärjas. Det leder i sin tur till att avsaknaden av beslagtagna vapen och farliga föremål tolkas i termer av bristande effekt, eller att upprättandet av en säkerhetszon varit i onödan. Men den ”aktiva ingrediensen” i säkerhetszoner som metod är i första hand dess avskräckande effekt. Problemet är att det inte är lika lätt att mäta som beslagtagna vapen eller personer gripna för förberedelse till mord.

För att analysera om säkerhetszoner är en effektiv metod för att motverka skjutningar och sprängningar behöver man sätta det faktiska utfallet (0) i relation till det förväntade, kontrafaktiska, utfallet. Att bedöma vad som skulle hänt om man *inte* hade upprättat en säkerhetszon är dock en metodologisk utmaning. Ett sätt att göra det på är att ta det genomsnittliga antalet skjutningar och sprängningar i området per 2-veckorsperiod. Ett sådant angreppssätt tar dock inte hänsyn till att risken för skjutningar inte är konstant. De sker inte i ett vakuum. Forskning som refereras i lagens förarbeten har visat att sannolikheten för en skjutning ökar markant om det nyligen skett en skjutning i närområdet.⁹ Det gäller särskilt platser med öppen drog försäljning i utsatta områden, vilket inbegriper samtliga hittills beslutade säkerhetszoner. I en annan studie¹⁰ fann man att en skjutning på en sådan plats följdes av en upprepade skjutning inom 600 meter och 14 dagar i så mycket som 32 procent av gångerna. Det är alltså avgränsat till enbart skjutningar, lägger man till sprängningar skulle sannolikheten öka ytterligare.¹¹ Med den forskningen som grund hade alltså minst en skjutning varit att förvänta. Samtidigt ska sägas att underlaget för dessa studier är baserade på skjutningar och sprängningar mellan 2011 och 2017. Sedan dess har skjutvapenvåldet förändrats utifrån tillvägagångssätt, förhållande mellan anstiftare och utförare, samt vem

⁹ Sturup, J., Rostami, A., Gerell, M., & Sandholm, A. (2018). Near-repeat shootings in contemporary Sweden 2011 to 2015. *Security Journal*, 31, 73-92.

¹⁰ Gerell, M., Sturup, J., Magnusson, M. M., Nilvall, K., Khoshnood, A., & Rostami, A. (2021). Open drug markets, vulnerable neighbourhoods and gun violence in two Swedish cities. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 16(3), 223–244. <https://doi.org/10.1080/18335330.2021.1889019>

¹¹ Sturup, J., Gerell, M., & Rostami, A. (2020). Explosive violence: A near-repeat study of hand grenade detonations and shootings in urban Sweden. *European Journal of Criminology*, 17(5), 661-677. <https://doi.org/10.1177/1477370818820656>

som blir måltavla för våldet.¹² Det är fullt tänkbart att denna förändring också påverkat det tempo-spatiala mönstret av skjutningar och följdskjutningar.

Även om det inte skedde några grova våldsbrott i den kriminella miljön i *säkerhetszonen* under tiden som den var upprättad, förekom det flera skjutningar på andra håll i Södertälje. Kort efter att zonen avslutats skedde ett sprängdåd i zonen, och två mordförsök i Hovsjö respektive Fornhöjden. Det är inte helt klarlagt hur dessa våldsdåd hänger ihop, och hur de kopplar till aktuell konflikt. Men det visar på den komplexa problembild som kännetecknar Södertälje, med flera parallella konflikter som spänner över flera stadsdelar. I en sådan situation, med behov av en mer uthållig och dynamisk resurs, kanske inte en säkerhetszon är den mest ändamålsenliga metoden för att motverka den här typen av brottslighet. Den nya lagstiftningen kommer sannolikt bäst till sin rätt när man tydligt kan peka på en enskild plats med förhöjd risk för kommande våldsyttningar. Här finns det kunskap att hämta i forskning¹³ om platsbaserade riskbedömningar för framtida skjutningar. Kan den typen av analyser berikas med underrättelseinformation om kriminella grupperingar finns det goda möjligheter att komplettera den lokala lägesbilden med data-drivna underlag när beslut ska fattas rörande om och var eventuella säkerhetszoner ska införas.

Rörande det praktiska genomförandet kan flera lärdomar dras. Den första handlar om förberedelser. Eftersom tiden mellan beslut och införandet bör vara kort kan det vara en fördel att ha förberett det som går i förväg. Här finns det ett bra underlag till yttre personal framtaget, men återkopplingen från personalen är att det var lite för omfattande. Kanske finns möjlighet att ta fram en nedkortad version. Ett viktigt underlag är själva beslutet till säkerhetszonen, där det bör tydligt framgå (på ett sätt som kan kommuniceras externt) varför säkerhetszonen upprättats i det specifika området. Under arbetet i zonen upplevde personalen det som problematiskt när de fick frågor från allmänheten som de inte kunde besvara. Det gällde särskilt i Geneta, där det saknades ett förberett svar på varför den delen omfattades av säkerhetszonen.

Som tidigare nämnts är resurs utifrån en naturlig del av arbetet i en säkerhetszon. I Södertälje fungerade mottagande av tillskjuten resurs väl, vilket troligen beror på en större vana att ta emot NFO-personal. I annat fall är det än mer viktigt att ha en plan för mottagandet och ha en förberedd arbetsledning med lokalkännedom som kan ta emot och omsätta tillkommande resurs. Det

¹² Brå (2024). Ökningen av skjutvapenvåld i Sverige: *En studie av skjutvapenvåldets utveckling i kriminell miljö sedan mitten av 00-talet*. (Rapport 2024:07).

¹³ Magnusson, M. M. (2023). Predicting gun violence in Stockholm, Sweden, using socio-demographics, crime and drug market locations. *European journal on criminal policy and research*, 1-22.

kan också vara fördelaktigt att vara beredd på att arbetet i zonen kan komma att upplevas som enformigt av personalen, och ha en strategi för att bemöta det.

Lärdomar av det praktiska genomförandet

Avslutningsvis kan följande framgångsfaktorer och utvecklingsområden rörande det praktiska genomförandet nämnas:

Framgångsfaktorer:

- Löpande återkoppling i polischatten ger en god lägesbild, bra informationsdelning och underlättar uppföljning
- Kartbild över geografiska området i Poliskarta underlättar delning
- Patruller med lokalkännedom som kan prioritera relationsbyggande arbete
- Fördel med mindre säkerhetszon: lättare för tillkommande resurs att bekanta sig med området
- Överlappande resurs (14–23, 18–03) 03 för kontinuitet av den polisiära närvaron i området.
- Planerad extern kommunikation, och löpande förmåga att omhänderta oförutsedda händelser, före-under-efter upprättad säkerhetszon

Utvecklingsområden:

- Tydliggörande av rutiner för återrapportering, göra den mindre komplex och tidskrävande. Renodla.
- PGU – behov att förfinas för att kunna användas fullt ut
- Behov av Q75 för att avlasta ettors samt få en övergripande lägesbild
- Dokumentera/logga adresser för dörrknackning löpande, för att undvika dubbelarbete
- Behov av nyckeltaggar för att ta sig in i trapphus för att genomföra sök eller dörrknackning